Beynamlı Hacı Mustafa Efendi'nin Hayatı ve TBMM'deki Faaliyetleri

Doç. Dr. Zekeriya Akman

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7445-0539>

Kırıkkale Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, Kırıkkale – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 09.08.2019
Kabul: 26.09.2019
On-line Yayın: 30.09.2019

Anahtar Kelimeler

Beynamlı Mustafa Efendi
TBMM
Hutbe
Ankara
Millî Mücadele

Araştırma Makalesi

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.37833>

Öz

1886-1931 yılları arasında yaşamış olan Beynamlı Hacı Mustafa Efendi, Osmanlı Mebusan Meclisi'nin I. ve II. dönemlerinde ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin (TBMM) I. döneminde Ankara vekili olarak seçilmiştir. Osmanlı Mebusan Meclisi'nde oldukça aktif bir rol oynayarak birçok takdir vermiş ve çeşitli tartışmalarda bulunmuştur. Ülkenin oldukça çetin savaş koşulları altında ekonomik sorunlarla yüzleştiği dönemlerde memleketi olan Ankara'ya geçerek Kuvay-i Milliye hareketi yanlısı çalışmalarda bulunmuştur. Kuvvacıları kâfir ilan eden İstanbul fetvalarına karşı hazırlanan Ankara Fetvası'na imza atan Beynamlı Mustafa Efendi, Mustafa Kemal Paşa'nın talimatıyla Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Ankara şubesinin kurulmasına öncülük etmiştir. Millî Mücadele'ye destek vermek için Namazgahtepe'de verdiği ünlü Cuma hutbesi ile tanınan Beynamlı Mustafa Efendi, TBMM bünyesi altında tartışılan askeri, ekonomik, sosyolojik, ilmi ve dini tartışmalara aktif olarak katılarak düşüncelerini beyan etmiştir. Mecliste ikisi gizli oturumda olmak üzere elli kez konuşma yapmış ve beş adet soru önergesi vermiştir. TBMM'yi temsilen kutsal emanetleri Halife Abdülmecid Efendi'ye teslim etmek ve kendisine biat ve intihap etmek için oluşturulan heyette yer alan Beynamlı Mustafa Efendi, TBMM'deki görevinin ardından Ankara Dar'ül Halife Medresesinde asıl işi olan müderrislik görevine atanmış, daha sonra Ankara Vaizliği'ne getirilmiştir. Son olarak da Diyanet İşleri Başkanlığı Müşavere Heyeti azalığı görevini yapan Beynamlı Mustafa Efendi bu görevi esnasında vefat etmiştir.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Akman, Z. (2019). Beynamlı Hacı Mustafa Efendi'nin Hayatı ve TBMM'deki Faaliyetleri. *Jass Studies- The Journal of Academic Social Science Studies*, Number: 76, Autumn, p. 507-520.

Beynamli Hadji Mustafa Efendi's Life and His Activities in GNAT**Assoc. Dr. Zekeriya Akman**

Kirikkale University, Faculty of Islamic Sciences, Department of Islamic History and Arts, Kirikkale – TURKEY

Article History

Submitted: 09.08.2019

Accepted: 26.09.2019

Published Online: 30.09.2019

Key Words

Beynamli Mustafa Efendi

GNAT

Khutba

Ankara

National Resistance

Research Article**DOI:**<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.37833>**Abstract**

Beynamli Hacı Mustafa Efendi lived from 1886 to 1931. He is elected as Ankara deputy in the elections of I. and II. Ottoman Chamber of Deputies, and I. Grand National Assembly of Turkey (GNAT). He plays an active role, proposes bills of law, and have a lot of discussions in Ottoman Chamber of Deputies. When the country faces with the severe results of wars and economic problems, he passes to Ankara where he was born to participate in activities in order to support Kuvay-i Milliye (National Army) movement. He signs Ankara Fetwa that is organized against İstanbul Fetwa which emphasizes that Kuvay-i Milliye members are infidels. Beynamlı Mustafa Efendi and his friends established the Ankara branch of Anatoli and Rumelia Countrywide Resistance Organization with Mustafa Kemal Pasha's directions. He is well-known thanks to the famous Friday khutba in Namazgahtepe which he gave speech to support National Resistance. He declares his ideas and perspectives about military, economic, sociological, scientific and religious discussions in GNAT. He also gives fifty speeches (two of them in closed session), and gives five parliamentary questions. He participates the GNAT committee which is formed in order to give holy relics to Khalifa Abdülmecid Efendi in the allegiance ceremony. After his duty in Gnat, Beynamlı Mustafa Efendi is assigned as teacher in Dar'ül Khalifa Madrassah, then as Ankara Chaplaincy. Lastly, Beynamlı Mustafa Efendi dies when he works in Presidency of Religious Affairs as a member of Advisement Committee.

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'ndeki demokratikleşme sürecinin en önemli adımlarından biri de Kanun-i Esasi'nin kabul edilerek yürürlüğe girmesidir. Mithat Paşa, kendisinin, 1814 Fransız ve 1831 Belçika anayasalarını örnek alarak hazırladığı anayasa taslağını II. Abdülhamit'e sunmuştur. II. Abdülhamit, Mithat Paşa'nın başkanlığını yaptığı bir komisyona anayasa yapma görevi vermişti. Tüm engellemelere rağmen hazırlanan anayasa 28 Aralık 1876 (7 Zilhicce 1293) tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kanun-i Esasi'de, ismi Meclis-i Umumi olarak geçen Osmanlı Mebusan Meclisi 19 Mart 1877 tarihinde açılmıştır (Akyıldız, 2003: 245). Mebusan Meclisi'nin ilk döneminde görev alan milletvekilleri genellikle kültürlü ve varlıklı bireyler olan il meclislerinin yöneticilerinden oluşmaktaydı. İkinci dönem de ise yine halkın oy vererek seçime katılması söz konusu olmamıştır. Osmanlı devleti oldukça çetin savaş şartları ile yüzleşirken açılan meclisin vekil sayısı ise oldukça düşük kalmıştır. Rusların Ayastafenos'a kadar ilerlemesinin üzerine II. Abdülhamit meclisi süresiz olarak tatil etmiştir (Kızıltan, 2006: 256-262).

Ağır savaşların, darbelerin ve baskıların gölgesi altında kalan diğer meclis dönemlerinin ardından açılan ve Misak-ı Milli Beyannamesi'ni kabul eden son dönem Osmanlı Mebusan Meclisi de İngiltere başta olmak üzere İtilaf Devletleri'nin baskısı yüzünden Sultan Vahdettin tarafından kapatılmıştır. Söz konusu hadiseden on iki gün sonra Ankara'da açılan Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) bu meclisin devamı olarak faaliyetlerine başlamış ve Mebusan Meclisi'nde vekillik yapan bazı kişiler TBMM'ye geçerek vekillik görevlerine devam etmişlerdir. Meclis ağır savaş ve mütareke koşulları altında Türk Kurtuluş Savaşı'na ve birçok devrime öncülük etmiştir (Tunaya, 1958: 227-228).

Türk siyasi tarihinde, Osmanlı Mebusan Meclisi'nin ilk döneminden TBMM'nin Türk Kurtuluş Savaşı'nı idare eden dönemlerine kadar siyaset sahnesinde yer alan bazı önemli isimler bulunmaktadır. Beynamlı Hacı Mustafa Efendi de söz konusu süreçte ülkeye önemli hizmetler de bulunmuş isimlerden biridir. I. ve II. Osmanlı Mebusan Meclisi'nde Ankara vekili olarak görev yapan, TBMM'nin açılmasıyla birlikte TBMM I. Dönem Ankara vekili olarak Millî Mücadele'ye önemli katkılar veren, Kurtuluş Savaşı'nın öncü şehirlerinden olan Ankara'da arkadaşları ile birlikte Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin Ankara Şubesini kuran Beynamlı Mustafa Efendi; siyasi ve ilmi kişiliği sayesinde dönemin zorlu şartları altında önemli sorumluluklar alarak ülkeye, dikkate değer hizmetlerde bulunmuştur. Bu makalede Beynamlı Mustafa Efendi'nin hayatı ve TBMM çatısı altındaki faaliyetleri hakkında bilgiler yer almaktadır.

Hayatı

Beynamlı Mustafa Efendi 1866 (1282) senesinde Ankara'nın Bâlâ ilçesine bağlı Beynam köyünde dünyaya gelmiştir. Babasının ismi Hacı Halil Efendi'dir. Kendi köyünde ve Bâlâ ilçesinde ilk ve orta eğitimini tamamlamasının ardından Konya Medresesi'nde eğitime devam etmiştir. Bu eğitiminin ardından müderris icazetini alarak Kocabey Medresesi'nde görevine başlamıştır. Burada görevine devam ederken 17 Mayıs 1908 tarihinde I. Dönem Osmanlı Mebusan Meclisi'ne Ankara milletvekili olarak seçilmiştir. (TBMM Arşivi)

Beynamlı Mustafa Efendi, I. ve II. Dönem Osmanlı Mebusan Meclisi'nde Ankara milletvekili olarak birçok kanun görüşmesine katılmıştır. Kabul veya ret oyu verdiği bazı kanun teklifleri ve kendisinin verdiği bazı önemli takrirler ise şu şekildedir:

Beynamlı Mustafa Efendi'nin kabul oyu verdiği kanun teklifleri:

- 1326 yılının borçlanma sözleşmesi hakkında Maliye Encümeni'ne mazbata verilmesi Hükümdara, bakanlardan birini azletme yetkisi verilmesine ile ilgili teklif (Meclis-i Mebusan, D. 1, C. 1, 1324).
- 1325 yılı bütçesinin Meclisi Umumide kabul edilmesine kadar iki aylık geçici bir bütçe tasarısının irsal kılınacağına dair başbakanlık tezkiresi Hükümdara, bakanlardan birini azletme yetkisi verilmesine ile ilgili teklif (Meclis-i Mebusan, D. 1, C. 2, 1324).

- Kadro düzenlemesine tabi tutulanların şikâyetleri ile ilgilenmesi için Tensikat Komisyonu'na mazbata verilmesi ile ilgili kanun tasarısı Hükümdara, bakanlardan birini azletme yetkisi verilmesine ile ilgili teklif (Meclis-i Mebusan, D. 1, C. 1, 1325).
- Nisan ve Mayıs ayları masrafının ödemeleri ile bugün devlet tarafından toplanan vergilerin Mayıs ayında da istifa olunması hakkındaki kanun tasarısı Hükümdara, bakanlardan birini azletme yetkisi verilmesine ile ilgili teklif (Meclis-i Mebusan, D. 1, C. 3, 1325).
- Mart maaşlarının ödenmesi için harcanılmak üzere çeşitli bankalardan yapılacak borçlanma hakkında Başbakanlık tezkiresi Hükümdara, bakanlardan birini azletme yetkisi verilmesine ile ilgili teklif (Meclis-i Mebusan, D. 1, C. 3, 1325).
- Şehzadelerden Süleyman Vahdettin, Mecit, Seyfettin, Abdülkadir, Ahmet ve Burhanettin Efendilerin senelik ödemelerinin elli bin kuruş maaş ve on bin kuruş tahsisat olmak üzere altmış bin kuruş olması hakkında kurul teklifi Hükümdara, bakanlardan birini azletme yetkisi verilmesine ile ilgili teklif (Meclis-i Mebusan, D. 1, C. 3, 1325).
- 1325 yılı Mart ve Nisan aylarında ödenecek maaşlar ile Nisan ve Mayıs harcamaları hakkında geçici bütçe kanunu tasarısı Hükümdara, bakanlardan birini azletme yetkisi verilmesine ile ilgili teklif (Meclis-i Mebusan, D. 1, C. 3, 1325).
- Mabeyni Hümayun Başkâtibi ile Serkurena'nın maaşlarının on beş bin kuruş olarak belirlenmesi ve Maliye Hazinesi'nden ödenmesi ile ilgili kanun tasarısı Hükümdara, bakanlardan birini azletme yetkisi verilmesine ile ilgili teklif (Meclis-i Mebusan, D. 1, C. 3, 1325).
- Hükümdara, bakanlardan birini azletme yetkisi verilmesine ile ilgili teklif (Meclis-i Mebusan, D. 1, C. 4, 1325).
- Teşkilat ve kadro düzenlemelerinden dolayı açıkta kalan memurlar, hâkimler ve katiplere ile ilgili kanun tasarısı Hükümdara, bakanlardan birini azletme yetkisi verilmesine ile ilgili teklif (Meclis-i Mebusan, D. 1, C. 4, 1325).
- Kanunu Esasi'nin değişiklik yapılması ile ilgili Kanunu Esasi Encümeni Mazbatası Hükümdara, bakanlardan birini azletme yetkisi verilmesine ile ilgili teklif (Meclis-i Mebusan, D. 1, C. 4, 1325).
- Dernekler ile ilgili kanun tasarısı Hükümdara, bakanlardan birini azletme yetkisi verilmesine ile ilgili teklif (Meclis-i Mebusan, D. 1, C. 5, 1325).
- Memurların sicil durumları ile ilgilenen kurulun kaldırılması ile ilgili kanun tasarısı Hükümdara, bakanlardan birini azletme yetkisi verilmesine ile ilgili teklif (Meclis-i Mebusan, D. 1, C. 6, 1325).
- Jandarma zabıtalarna verilecek olan yem için verilecek ücretin 200 kuruş olması ile ilgili kanun tasarısı Hükümdara, bakanlardan birini azletme yetkisi verilmesine ile ilgili teklif (Meclis-i Mebusan, D. 1, C. 6, 1325).
- İbrahim Hakkı Paşa Kabinesi'ne güvenoyu Hükümdara, bakanlardan birini azletme yetkisi verilmesine ile ilgili teklif (Meclis-i Mebusan, D. 1, C. 1, 1325).
- 1326 yılı Mart ve Nisan aylarına ait geçici bütçe padişah vakıfları bütçesi (Meclis-i Mebusan, D. 1, C. 2, 1325).
- Maliye Bakanı'nın Maaşı hariç diğer tüm memurların maaşlarının %10 oranında azaltılması (Meclis-i Mebusan, D. 1, C. 4, 1326).
- Üsküp-Gostuvar hattının, Şark Demiryolları Şirketi tarafından, inşa edilmesi ve işletilmesi ile ilgili kanun tasarısı (Meclis-i Mebusan, D. 2, C. 1, 1328).
- Devlet-i Aliyye ile Almanya Hükümeti arasında imzalanan ticaret antlaşmasının süresinin uzatılması ile ilgili dair kanun tasarısı (Meclis-i Mebusan, D. 2, C. 1, 1328).

- Devlet-i Aliyye ile Bulgaristan Hükümeti arasında imzalanan ticaret ve gemi işletmesi antlaşmasının geçici sözleşmesinin bir sene süreyle uzatılması ile ilgili kanun tasarısı (Meclis-i Mebusan, D. 2, C. 1, 1328).

- Vakıflar Bakanlığı'nın 1328 yılı bütçesi ile ilgili kanun tasarısı (Meclis-i Mebusan, D. 2, C. 1, 1328).

- Kanun-u Esasinin 7., 35., 43. ve 74. maddelerinin değiştirilmesi ile ilgili kanun teklifi (Meclis-i Mebusan, D. 2, C. 1, 1328).

- Vakıflar Bakanlığı'na inşaat için borçlanılacak beş yüz bin liranın harcanması ile ilgili kanun teklifi (Meclis-i Mebusan, D. 2, C. 2, 1328).

Beynamlı Mustafa Efendi'nin ret oyu verdiği kanun teklifleri:

- Demiryolları Müdürünün Maaşının altı bin veya beş bin kuruş olarak belirlenmesi hakkındaki takrir (Meclis-i Mebusan, D. 1, C. 6, 1325).

- İstanbul Belediyesi tarafından yapılması karar verilen borçlanma ile ilgili kanun taslağı (Meclis-i Mebusan, D. 1, C. 2, 1326).

- Piyade hizmeti muvazzaf askerlerinin iki sene ve umumiye süresi zorunluluğunun yirmi sene olması ile ilgili takrir (Meclis-i Mebusan, D. 1, C. 4, 1326).

- Eskişehir ve Ayıntap kazalarının livaya tahvili ile ilgili öneri (Meclis-i Mebusan, D. 1, C. 5, 1326).

- Rum Patrikhanesi ile Bulgar Ekzarhlığı arasında tartışma konusu olan kilise ve mektepler hakkındaki kanun taslağı (Meclis-i Mebusan, D. 1, C. 6, 1326).

- İç İşleri Tüzüğü'nün ikinci maddesi hakkında Erzurum Milletvekili Mehmet Şaban Bey ve arkadaşlarının takrir (Meclis-i Mebusan, D. 2, C. 1, 1328).

- Arnavutluk'ta yaşanan olayları yerinde araştırmak amacıyla Kosova Vilâyetine bir milletvekili heyetinin gönderilmesine yönelik takrir (Meclis-i Mebusan, D. 1, C. 4, 1326).

Beynamlı Mustafa Efendi'nin Verdiği Takrirler:

- Kuraklık tehlikesine karşı önlem almak amacı ile bazı nehirler yardımıyla Yeşilirmak'tan Kazabad Ovası'na kanal vasıtası ile arazi sulamasına dair takrir (Meclis-i Mebusan, D. 1, C. 1, 1324).

- Ankara Mebusu Hacı Mustafa Efendi'nin; Keskin kazasında halkın huzurunda Yzb. Sadık Efendi ile bedeli nakdi efradından bir eri mavzerle katleden ve halktan birinin ölümüne de sebep olan Kolağası Seyfettin hakkında gensoru (Meclis-i Mebusan 2. Fihrist, 1324-1325).

- Hürriyetin ilanını fırsat bilen zararlı kişilerin artmakta bulunan tecavüzlerini engellemek amacıyla her şehirde bu tarz kişilerden birkaçının idamının gerekliliği ile ilgili takrir (Meclis-i Mebusan 2. Fihrist, 1324-1325).

- Kızılırmak üzerinde inşa edilen demir köprü inşaatında vuku bulan hırsızlıklar ile ilgili takrir (Meclis-i Mebusan 5. Fihrist, 1326).

- Ankara Mebusu Mustafa Efendi ve arkadaşlarının; damızlık tiftik keçilerinin ihracatına yasak getirilmesi ile ilgili verdikleri takrir (Meclis-i Mebusan, D. 1, C. 1, 1325).

Beynamlı Mustafa Efendi, verilen takrir ile ilgili yaptığı konuşmasında şu durumlara değinmiştir: Ankara ili ve çevresindeki Kastamonu ve Konya illerinin en önemli geçim kaynağı olan tiftik keçilerinin yabancı devletlere ihracına izin verilmesinden ötürü söz konusu ticarete oldukça büyük sekteler yaşanmış ve kıyyesi (1282 gram) elli kuruş ederken on kuruşa kadar düşmüştür. Bunun yaşandığı sürede hükümet bu duruma öncelik vermiş ve bu keçilerin ihraç edilmesine sınırlama getirmişti. Ancak Meşrutiyet ilan edildikten sonra bu konuya gereken hassasiyet gösterilmediğinden ötürü tiftik keçilerinin ihracatı tekrar başlamıştır ve bu durum yöre halkına ciddi sıkıntılar yaşatmaktadır. Söz konusu mağduriyetin önüne geçilmesi için damızlık tiftik keçilerinin ihracatına yasak getirilmesi hakkında bir kanun taslağı hazırlanarak kabul edilmesini rica ederiz (Meclis-i

Mebusan, D. 1, C. 1, 1325).

- Ankara'nın dâhil ve haricinde yaygın halde bulunan frenginin tedavisi için inşasına başlanmış bulunan frengi hastanesinin inşasının ikmaline dair takririnin ait olduğu encümene gönderilmesi ile ilgili takriri. (Meclis-i Mebusan, D. 1, C. 2, 1325).

Beynamlı Mustafa Efendi Ankara ve çevresinde giderek yaygınlaşan frengi hastalığı için inşa edilmekte olan frengi hastanesine gereken destek verilmediği için inşa sürecinin çok yavaş ilerlediğine dikkat çekmiş ve konuşmasında şu durumlara değinmiştir: Allah Osmanlı milletini korusun, milletvekili olduğumuz Ankara ili de dâhil olmak üzere birçok ilde dehşetli bir şekilde ilerleyen frengi hastalığının yarattığı tahribatın yetkililer tarafından öncelikli olarak gündeme alınarak üç bin lira tutarında bir sarfiyatla frengi hastanesi yaptırmak ile meşgulken söz konusu binayı bir buçuk senedir tamamlanmamış şekilde kar ve yağmurun da etkisiyle eriyip gidiyor. Evlatlarını Osmanlı ordusuna gönderecek aileler perişan halde bulunmaktadırlar. Ümit ederim ki bu takrir kabul edilir ve yetkililer bölgede yaşayan halk için bir an önce tedbir alırlar (Meclis-i Mebusan, D. 1, C. 2, 1325).

Beynamlı Mustafa Efendi, meclisin feshinden sonra memleketi Ankara'ya giderek eski görevi olan müderrisliğe geri dönerek Kuvay-i Milliye'ye destek vermiştir. Millî mücadele yıllarında yöneticiler, Kuvay-i Milliye hareketine destek verenler ve karşı çıkanlar olmak üzere ikiye bölünmüş vaziyetteydi. Kuvvacıları vatan haini olarak adlandıran din adamı ve siyasetçilerin (Dürrizade Abdullah, Mustafa Sabri Efendi vb.) hazırladıkları fetvalara karşı Kuvay-i Milliye hareketine destek amacıyla Ankara Fetvası hazırlanmıştır (Yahnici, 2018: 82). Beynamlı Mustafa Efendi'nin de imza attığı Ankara Fetvası'nda Millî Mücadele'nin önemi ve gerekliliği şu şekilde ifade edilmiştir:

1) Cihanda düzenin sebebi olan Halife Hazretleri'nin makamı ve saltanat yeri İstanbul, İslamiyet'e ve Müslümanlara düşman olan kafir devletler tarafından işgal edilmiştir. İslam'ın askerlerinin ellerinden silahları alınmış ve haksız sebeplerden dolayı şehit edilmişlerdir. Halifelğe dair tüm makam ve mekânlar işgal edilmiş hatta İslam'ı savunacak askerlerin donanımıyla yükümlü Bab-ı Ali ve Harbiye Nezareti gibi kurumlara el konulmuştur. Bu şekilde Halife, Müslümanların çıkarları doğrultusunda karar almaktan mahrum bırakılmıştır. Savaş divanı kurularak sıkıyönetim ilan edilmiş ve Halife'ye İngiliz kanunları dayatılmıştır. Düşmanlar Osmanlı'nın toprağı olan Adana, Antep, İzmir, Maraş ve Urfa'ya Halife'nin rızası olmadan saldırıp Müslümanlara işkence edilmiş, kadınlara tecavüz edilmiş ve kutsal değerler ayaklar altına alınmıştır. Büyük bir esarete ve hakarete maruz kalan Halife'nin ve hilafet makamının haysiyetinin kurtarılması için mücadele etmek bütün Müslümanlara farzdır.

2) Buna binaen, hilafet makamını İslam düşmanlarından kurtarmak ve ağır bir işgal altında olan İslam topraklarını düşmandan geri almak maksadı ile hareket eden İslam halkı, şeriata göre Allah yolundadır.

3) Bu uğurda mücadele verirken hayatını kaybeden Müslümanlar ölürse şehit, kalırsa gazi sayılırlar.

4) Din adına mücadele veren İslam halkına karşı düşmanların tarafını tutanlar şeriata göre en büyük günahı işlemektedirler.

5) Düşmanların baskı ve zorlaması ile aslında istemediği halde verilen fetvalar dinlenmemelidir (Sarıkoyuncu, 1994: 42).

Ankara, Millî Mücadele'nin öncü şehri olmanın getirdiği sorumluluğu üzerine alarak birçok çalışmaya ev sahipliği yapmış ve Millî Mücadele'nin moral kaynağı olarak da kayda geçmiştir. 5 Ekim 1919 tarihinde kılınacak olan Cuma Namazının, Namazgahtepe'de toplu bir şekilde kılınacağı tüm Ankaralıları ilan edilir. Meydan temizliği yapılarak ve Namazgâh tahtının iki yanına da bayraklar dikilerek kılınacak namaz için hazırlıklar yapılır.

5 Ekim günü oldukça kalabalık bir grup Namazgahtepe'de toplanır. Beynamlı Mustafa Efendi

Cuma hutbesini okur. Beynamlı Mustafa Efendi hutbede, ülkenin içinde bulunduğu sıkıntılı vaziyetten kurtulabilmesi için tek çarenin birlik olmak olduğundan bahsetmiştir. Ailelerin namus ve şerefine ayrıca vatanın, milletin ve dinin haysiyetinin kurtarılmasının ancak silah yoluyla mümkün olduğu söyleyen Beynamlı, Türk bayrağına sarılıp öperek tüm milleti düşmanlarla cihat etmeye davet eder. Orada bulunan Ankaralılar can ve mallarını bağımsızlık için feda etmekten geri durmayacaklarına dair yemin ederler. Yapılan toplu yeminin ardında Ankara'da Milli Alay için kayıtlar alınmaya başlanır (Erdoğan, 2015: 11).

Millî Mücadele'ye destek olması ile bilinen Beynamlı Mustafa Efendi, Kuvay-i Milliye yanlılarının yanında yer alarak Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kuruluşu için çalıştı. Mustafa Kemal Paşa'nın Sivas'ta bulunduğu bir sırada Ömer Mümtaz Bey Ankara'dan Sivas'a giderek kendisinin direktiflerini almış ve bunun üzerine Ankara'ya dönerek, Müftü Rıfat Börekçi başkanlığında Ömer Mümtaz Bey, Ekrem Engür, Kütükçüzade Ali, Çayıroğlu Hilmi, Çakallı Hacı Süleyman Efendi ve Beynamlı Hacı Mustafa Efendi'den oluşan bir heyet Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Ankara şubesini kurmuştur (Güloğlu, 1970: 6).

Beynamlı Mustafa Efendi, I. Dönem TBMM seçimlerinde Ankara milletvekili seçildi ve 23 Nisan 1920'de açılan meclisin açılışında hazır bulundu. Kendisi Ankara vekili olarak meclise giren beş kişiden biri olmuştur. Çoğunluğun rızasını alarak meclise giren beş vekilin isimleri ve aldıkları oy sayısı ise şu şekildedir:

- Mustafa Kemal Paşa - 140 oy
- Ali Fuat Paşa - 132 oy
- Kınacızade Şakir Efendi - 122 oy
- Beynamlı Hacı Mustafa Efendi - 80 oy
- Şeyhzade Şemsettin Efendi - 79 oy (Yavuz, 2010: 96).

TBMM bünyesinde İrşad, Şer'iyye ve Evkaf komisyonlarında görev yaptı. Sakarya Savaşı esnasında, batıdaki cepheye çarpışan askerlerin moralini yüksek tutmak maksadı ile görevlendirilen kurulda görev aldı. Bunun yanı sıra, 20 Kasım 1922 tarihinde halife seçilen Abdülmecid Efendi'ye yapılacak olan biat törenine TBMM'yi temsilen katılan ve kutsal emanetleri halifeye teslim eden Kırşehir vekili olan Hoca Müfit Efendi'nin önderliğindeki heyette yer aldı (Özüçetin, 1998: 874-875).

TBMM çatısı altında elli kez konuşma yaptı. Bu konuşmaların iki tanesi gizli oturumda gerçekleşmiştir. Ayrıca, beş soru, iki de gen soru önergesi veren Mustafa Efendi, milletvekilliği görevinin bitmesinin ardından Ankara Dar-ül Halife Medresesi'ne 1 Kasım 1923 tarihinde müderrislik görevi için atanmıştır. Medreselerin TBMM tarafından kaldırılmasının ardından 14 Eylül 1925 tarihinde Ankara Vaizliği'ne atandı. Bu görevinin ardından ise 16 Aralık 1926 tarihinde Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Müşavere Heyeti'nden aza olarak görev yapmıştır. Azalık görevini sürdürürken 25 Ekim 1931 tarihinde vefat etti (TBMM Arşivi).

Evli ve üç çocuk sahibi olan Beynamlı Mustafa Efendi, Ankara'da bulunduğu tüm sürede ailesi ile birlikte Hamamönü'ndeki konağında ikamet etmiştir. Ankara'nın Altındağ ilçesinde yer alan Hamamönü bölgesi, Cumhuriyet Dönemi'nin önemli konaklarına ev sahipliği yapmaktadır. Bu konaklardan biri de yakın zamanda restore edilmiş olan Beynamlızade Konağı'dır. Konağa ismini bizzat Beynamlı Mustafa Efendi vermiştir. Konak günümüzde Mehmet Akif Sokak olarak isimlendirilen sokakta yer almaktadır (Tiryaki, 2014: 119; Kurtar, 2012: 107-109).

Beynamlı Mustafa Efendi vefat etmesinden üç sene sonra 21 Haziran 1934 tarihinde soyadı kanunu çıkmıştır. Mecliste genellikle Beynamlı Hacı Mustafa Efendi olarak anılan Mustafa Efendi'nin ailesi Beynam soyadını almıştır. Bu sebeple kaynaklarda ismi Hacı Mustafa Beynam olarak da geçmektedir. Kendisinin resmi hal tercümesinde iyi derecede Arapça ve Farsça bildiği yazmaktadır. Ayrıca *Buhari Şerif Tercümesi* isimli bir eser yazmıştır (TBMM Arşivi).

TBMM'deki Faaliyetleri

Beynamlı Mustafa Efendi, TBMM çatısı altında birçok konuşma yapmış ve çok sayıda meclis görüşmesinde diğer milletvekilleriyle tartışmaya girmiştir. Makalemizin bu bölümde, içerisinde Türk tarihinde önemli yeri olan “Saltanatın Kaldırılması” ve “Abdülmecid Efendi'nin Halife Seçilmesi” gibi konuların da yer aldığı meclis tartışmalarında, Beynamlı Mustafa Efendi'nin duruşu, konuşmaları ve verdiği oylar ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

Yaşanan pek çok savaşın bir neticesi olarak 1337 (1921) senesinin mali bütçesi oldukça aşmıştır. Bu sebeple Maliye Vekili Hasan Bey ve İktisat Vekili Mahmut Celal Bey mecliste mevcut vaziyeti açıklayan ve muhtemel çözüm önerileri sunan uzun konuşmalar yapmışlardır. Hasan Bey'in konuşmasının bir bölümünde ordunun ihtiyaçlarını karşılayabilmek için köylerden alınan vergilerin miktarını artırmak gerektiğini ifade etmiştir. Beynamlı Mustafa Efendi burada söze dâhil olarak şu eleştirilerde bulunmuştur:

“Bizim gittiğimiz yerlerde ordumun ve hayvanatın iâşesini o köylünün orada bıraktığı mezuat temin ediyordu... Tetkiki maliye olmak itibariyle diğer köylerde beş, on buğday tarlası... Diğer köyde o da yok ve bir köyde buğday tarlasından asker alıp gidiyor. Bunların, şimdiden kimlerin ne kadar zayıyatı var, yani ne kadar alınmış, bunlara hiç olmazsa ellerine bir şey vererek, gönüllerini almak gerekir. Sonra bazı köyler var ki ekinlerini işlemeye hazır. Fakat bunların vesaiti nakliyesi... ve arabaya münhasır... Gayet mühim köyler... Bunlar eli koynunda duruyor. Be yavrum siz ne için duruyorsunuz?... Sonra alıp gidecekler diyor. Hâlbuki ise bazı fırkalar var ki o fırkalarda etkinler işleniyor ve o fırka kumandanı bir şey kopartmıyor, her yerde ot yığılıdır. Bunlardan başlıca Müdafaa-i Milliye Vekili Paşa... Size de her suretle söylüyorum.” (TBMM, D. 1, C. 3, 1921).

Toplam borcun 400 milyona yaklaşmasından dolayı meclisteki vekillerin bir aylık maaşlarının kesilmesine yönelik verilen teklif ile ilgili konuşmada Malatya vekili Lütfi Bey'in milyonları bulan bu borcun önünün neden alınmadığını sorması üzerine Beynamlı Mustafa Efendi sinirli bir şekilde *“Sen nerede idin, burada değil mi idin?”* diye sorarak söz konusu borcun sorumluluğunu maliye heyetinin üzerine yüklemeye çalışan Lütfi Bey'e sitem etmiştir (TBMM, D. 1, C. 3, 1922).

Muvazene-i Maliye Encümen Reisi olan Ali Cenani Bey, bazı askeri birliklerin görev yerlerinin değiştirilmesi ve görevini tamamlamış bazılarının da kapatılması ile yapılacak mali tasarrufları uzun bir konuşma ile anlatırken kendisinin net bir rakam vermemesi üzerine Beynamlı Mustafa Efendi tasarrufların getireceği toplam faydayı sormuştur. Ali Cenani Bey ise 5-6 milyon lira tasarruf edilebileceğini ifade etmiştir (TBMM, D. 1, C. 3, 1922). Bir diğer bütçe görüşmesinde ise vekillerin maaşının on bin kuruş olması sebebiyle harcırahlarının da on bin kuruş olması gerektiği tartışılırken, Beynamlı Mustafa Efendi şu sözleri söylemiştir:

“Yani on bin kuruşa nasıl karar verdiğimizizi Heyeti Aliyye pekâlâ bilir. Bildiği için yine dört bin kuruştan verilmesi lâzım gelir. Efendi Hazretleri müdellelen arz ettiler. Diyerek vekillere verilmesi tartışılan harcırah miktarının dört bin kuruş olması gerektiğini vurgulamıştır.” (TBMM, D. 1, C. 3, 1922).

Beynamlı Mustafa Efendi'nin bütçe ile ilgili konulara olan ilgisi neredeyse tüm bütçe tartışmalarına katılmasına vesile olmuştur. Hatta maliyenin vaziyeti hakkında söyledikleri ile meclis fihristinde yer almıştır (TBMM Fihristi, 1921-1922).

Beynamlı Mustafa Efendi, o dönemde ilköğretim düzeyinde eğitim veren “İptidaiye Mektebi” açılması için köylerden alınacak vergilerin artırılması ile ilgili kanun görüşmelerinde sarf ettiği şu sözler, onun yeri geldiğinde meclis içinde muhalif bir tavır sergilediğinin de bir göstergesi niteliğindedir:

“Köylüden 10 lira zaten vergi alınırken, şimdi iptidaiye tedrisatı için 30–40–50 lira isteniyor. Harp tazminatı 200 lira şu köye, 500 lira şu köye... Hâlbuki köylerde ne mektep var ne okumak var. Ne de bir şey... Bu vergi kendilerinden tahsil edilenler de şehit ve asker ailesidir. Bir kere para istenilen köyde mektep yok. Sonra şehirlerde Ankara'da mektep varsa, bu mektepte mebusların, memurların, tüccarların çocukları okuyacak diye

köylünün altındaki yorganı da satıp mektep muallimlerine para vermeğe Allah razı olur mu?" (Batır, 2018: 115).

Beynamlı Mustafa Efendi'nin oylamasına katıldığı bir diğer önemli kanun teklifi ise Başkomutanlık Yasası ve bu yasaya dair diğer kanun teklifleridir. "Başkomutanlık Yasası" olarak bilinen TBMM Başkanı Mustafa Kemal Paşa'ya geniş başkomutanlık yetkileri veren kanun teklifine kabul oyu vermiştir. Bununla birlikte söz konusu kanunun ikinci maddesi olan

"Başkomutan ordunun maddi ve manevi kuvvetini azami surette tezyit ve sevk ve idaresini bir kat daha tarsin hususunda Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin buna müteallik salahiyyetini meclis namına fiilen istimaline mezundur."

Maddesinin kaldırılmasına yönelik verilen teklife ise Beynamlı Mustafa Efendi çekimser oy kullanmıştır. Teklif, 11 çekimser, 73 kabul ve 91 ret oyu ile reddedilmiştir. Bunun yanı sıra Mustafa Kemal Paşa'nın başkomutanlık süresinin üç ay müddetle uzatılmasına ilişkin verilen teklifinin oylamasında ise Beynamlı Mustafa Efendi yine çekimser oy kullanmıştır (Çoker, 1994: 238-242).

Saltanatın kaldırılması ile ilgili görüşmelerde bir araya gelen üç encümen bir odaya geçip konu ile ilgili tartışmalara başladığında, Şer'îye Encümeni'nden olan milletvekilleri hilafetin saltanattan ayrı tutulamayacağı yönünde görüş bildirmişlerdi. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa, söz alarak önündeki sıranın üzerine çıkmış ve saltanat ile ilgili görüşlerini açıklamıştır. Hâkimiyeti kimsenin ilim icabıdır diyerek başka kişilere bırakmayacağını, bunun zorla alınan bir şey olduğunu, Türk milletinin, yönetimi kendi eline aldığını, her ne olursa olsun saltanatın kaldırılacağını ancak meclis yoluyla sulh içinde olmasa bazı kafaların kesilmenin gerekebileceğini ifade etmiştir. Bunun üzerine Beynamlı Mustafa Efendi:

"Affedersiniz Efendim, biz meseleyi başka nokta-i nazardan mütalaa ediyorduk; izahatınızdan tenevvür ettik." (Çoker, 1994: 263). diyerek Mustafa Kemal Paşa'nın isteklerinin anlaşıldığını göstermiştir.

TBMM'de, döneminin önemli konularından biri ise Sultan Vahdettin'in İngiliz Zırhlısı ile firarının ardından boşa kalan hilafet makamına kimin seçileceği ve yeni halifeye biat ve intihabın nasıl olacağı konusudur. Seçilmesi halinde meclisin kurallarına riayet edeceğine dair bir senet imzalayan Abdülmecid Efendi'nin yeni halife olarak seçilmesi hususunda çok fazla tartışma yaşanmamıştır. Ancak, intihap ve biat konularındaki fıkhi tartışmalar, Beynamlı Hacı Mustafa Efendi dâhil olmak üzere meclisteki birçok fıkıh bilginini karşı karşıya getirmiştir.

İstanbul'un İngilizlerin işgali altında olduğunu ve bu yüzden işgal altında yaşayan halifeye biat etmenin caiz olmadığını söyleyen bir gruba karşılık başka bir grup halifenin İstanbul'dan çıkarılmasının İngilizlerin işine yarayacağını söyleyerek işgal altında dahi olsa halifeye biat etmenin caiz olduğunu savunmaktaydı. Bu tartışmalara Beynamlı Mustafa Efendi şu şekilde dâhil olmuştur:

"Zannedirim şimdi söylenecek bir şey yok ve söylenecekler söylendi. Yani dainiz diyecektim ki şimdi bu adam (Sultan Vahdettin) kaçmış, tabî birçok mesavisi var. Kendisi münhalidir. Pekâlâ, bütün Müslümanları intizardan kurtarmak ve birtakım teşevvüşattan kurtarmak, belki suiniyet varsa onların önüne set çekmek için filhal birisini intihap edip ona biat etmekliğimiz lâzımdır. Diyeceğiz o lâzımdır. Şimdi Heyeti Vakile'de de anlaşıldı ki cüz'î ihtilâf, ihtilâf dersem yok, şimdi geldik intihaba. İntihap edeceğiz. Bu intihap edeceğimiz zatı buraya getirelim yahut Bursa'ya getirelim yani esaretten kurtaralım. Yani onları birtakım şeylerden vikaye için herhalde buraya, burada olmazsa Bursa'ya getirip biat etmek."

Bu sözlerine karşın Operatör Emin Bey, eğer halife İstanbul'dan çıkarsa İngilizlerin İstanbul'da daha rahat hareket edeceği konusunda Beynamlı Mustafa Efendi'yi uyarması üzerine Beynamlı sözlerini şu şekilde sürdürmüştür:

"Yahut İstanbul'da bulunduğu halde eğer İstanbul'da emniyet varsa, yani hiçbir veçhile taarruz olunamayacağına emniyet ve itimadınız varsa bizzat veya bilvasita intihabımızı yapar ve bildiririz. Malum ya mesafenin bu hale geleceğini geçen gün Paşa Hazretlerine de arz etmiştim. Bunun böyle olacağı belli idi. Bunlar bunu böyle edecek ve bu herifi (Vahdettin) alıp gidecekler ve belki birtakım şeyler çıkaracaklar dedim. Paşa

Hazretleri orada cevap verdiler ki efkârı umumiye ye karşı buna cesaret edemezler maatteessüf ettiler. Etseler bile bu adam Hristiyanlarla teşriki mesai ettiğinden ehemmiyeti yoktur. Yani üzerine bir fenalık çıkmaz buyurdular. İnşallah buyurdukları gibi çıkmayacak ve çıkmaz.”

Burada Mustafa Kemal Paşa araya girerek Beynamlı'nın müsterih olmasını söylemesinin ardından Beynamlı konuşmasını sürdürmüştür:

“İnşallah. Şimdi evveleminde dainize sual ederseniz herhalde intihap edeceğimiz zatı buraya getirmeli. Şimdi ben ona fetva vermedim gelsin diye. Öyle ise müsaade buyurunuz, şimdi orada kalmasındaki menafiği, mezahiri sayalım. Her iki tarafı da biz bir kere serdedelim. Yani bu hususta Paşa Hazretleri bizi tenvir etsin. Şimdi orada durunca ne gibi mahzur vardır? Ne gibi menfaat vardır? Buraya gelince ne gibi mahzur ne gibi menfaat vardır? Ona göre ekseriyet karar versin. Belki o buraya gelmek cihetini tercih ediyor. O başka mesele. İhtimal ki bu da olmaz. Şimdi geldik fetva meselesine: Bence Hacı Tevfik Efendinin buyurduğu gibi gerçi bu firariyle değil Sevr muahedesi kabul, zaten bir İslâm kabul ettikten sonra bunun İslamiyet ile hilafet ile alâkası olamaz. Bunu takdir edersiniz. Vakıa şimdi söyleyeceğimiz teamül merasim itibariyledir. Yoksa şurası şer'an şöyle olacak, boyla olacak demeğe lüzum yoktur. Niçin, bunu bir kere kemali tazim ile bu adam kabul ediyor. Değil halife, bayağı bir adam bunu kabul etmez. Peki, sonra onlarla teşriki mesai ve sonra bu tarafa asker sevildi ve bunlara mümasil fecayi, fenalıklar ki tabiatıyla bunlarla bu adam kendini münhali olduğunu burhanı kaatı, yani evvel delildir. Lâkin merasim itibariyle şu sıfat ile muttasıf olan bir adam Müslümanlara halife olmağa lâıyk olur mu? Elcevap layık değildir. Yani bu tarzda bu adamın mislimin üzerine hal'i lâzım gelir mi Elcevap lâzım gelir. Bir kere bunun hal'i edilmesi lâzımdır. Bu merasimi hal'i olmadı. Tabîi hal'i olunduktan sonra tabîi nasbü'l imam mademki ümmetin üzerine lâzımdır, binaenaleyh ikinci fıkrası bundan ibarettir. Bu suretle pekâlâ denir. Bu, bu kadardır. Daha söyleyeceğim var, iş bitsin olsun. Sonra biraz vezaifte söyleyeceklerim var. Yani Meşrutiyet ilân edildikten sonra saltanatmış, bu emriyet imiş, bunu anlamam. Hepsî böyle olmaz. Bundan evvel Sultan Reşat istibdadı ile geldi de ne yaptı, ne yapabildi? Hiçbir şey yapmadı. Yapan hükümettir, hiçbir şey yapmadı. Bunlar vehimdir. Vehime bence itibar yoktur. Bunlar meselâ bizim refettiğimiz tasaltun meselesidir, yoksa hilâfet için lâzım olan vezaifi gene vereceğiz. Onun zamanı gelince söyleyeceğim.” (TBMM, D. 1, C. 3, 1922).

Beynamlı Mustafa Efendi, halifenin intihabının nerede olacağına ilişkin tartışmalara katılmasının ardından, intihabın dinen nasıl olması gerektiğine yönelik meclisin ikiye bölündüğü tartışmalara da katılmıştır. Zaman zaman üslupların oldukça sertleştiği tartışmada, İsmail Şükrü Bey'in halifenin Ankara'ya getirilerek biat ve intihabının yapılmasının şer'i emirlere daha uygun olacağını belirtmesinin ardından, Beynamlı şu ifadelerle İsmail Şükrü Bey'e itiraz etmiştir:

“Olamaz efendim. Keşke bilseydim. Sabahleyin kitap önümde idi, buraya getirir sana gösterirdim. Müsaade buyurun, şimdi efendiler bu zat demek istiyor ki, gıyaben biat caiz değildir. Böyle mi demek istiyor, bilmiyorum, sonra el ele vermeyince ve bu halli akitte bizzat kendilerine biat etmedikçe arkalarından olmaz. Hayır efendiler, bu böyle değildir. Biraz yanlış bellemiş Hoca Efendi. Bizim orada hallü akitte bulunacak üç beş tane mebusumuz vardır. Efendiler, hocalardan bir tanesi ilmen biat edecek olursa onunla da halife olur. Ben bunun kitapta yerini gösteririm. Ama başka türlü olur. Beş kişi, on kişi bir heyet gider, biat edilir. Daha alâ canım. Onda hiçbir şey yoktur. Üç kişi, on kişi, hatta en mühim adamlardan bir kişi dahi biat etse olur. Ciheti fıkhiyesi budur. Ama siyaset cihetinden biz gidip de veya o gelip de biat icra edilmesi lâzım imiş. Ben bunu bilmem ama seran evvelce dediğim veçhile olur. Şimdi intihabımız ve oradakilerin biati kâfidir.” (TBMM, D. 1, C. 3, 1922).

Sonuç olarak Beynamlı'nın tartışmalarda ifade ettiği şeyler kabul gördü. Yaşanan tüm tartışmaların ardından meclis Abdülmecid Efendi'yi yeni halife olarak seçmiştir. Bunun üzerine, halifenin intihabı için İstanbul'da düzenlenen ve Beynamlı Mustafa Efendi'nin de içinde bulunduğu TBMM heyetinin de katıldığı bir merasim ile gerçekleştirilmiştir.

Barış görüşmeleri için TBMM'yi temsilen Londra Konferansı'na gidecek heyet ile ilgili tartışmalar yaşanırken Beynamlı Mustafa Efendi, heyet seçiminin usulüne ilişkin Meclis Başkanı'na şu sözleri söylemiştir:

“Reis Bey; usulü müzakere hakkında bir kelime arz edeyim Meclis Azasıyım, liste de elimde yok. Girecek olanların kimler olduğu anlaşıldıktan sonra, tahakkuk ettikten sonra filân adam gitsin, filân gitmesin diyelim.” (TBMM, D. 1, C. 1, 1921).

Beynamlı Mustafa Efendi'nin Mustafa Kemal Paşa'dan izahat aldığı bir diğer konu ise Gürcistan-Ermenistan savaşında takınılacak tutum hakkındadır. Gürcistan ile Ermenistan arasında başlayan savaş, TBMM'de de öncelikli bir konu olarak ele alındı. Öncelikle Heyet-i Vekile Başkanı Fevzi Paşa, Kafkasya'da yaşanan gelişmeler ile ilgili meclise geniş çaplı bilgiler verdi. Bunun ardından Mustafa Kemal Paşa söz alarak mevcut durum ile ilgili görüşlerini açıklamıştır. Mustafa Kemal Paşa; Rusların Gürcistan'a harekât düzenlerken meclisi bilgilendirmediğini, müşterek bir harekâta meclisin davet edilmediğini, Rus sefirinin meclisin bu işe müdahale etmemesi gerektiğini söylediğini, Rusların Batum'u bir Rus şehri olarak gördüğünü, Ruslar galip gelirse Gürcülerin komünize edileceğini ifade etmiştir. Bunun yanı sıra Mustafa Kemal, eğer Misak-ı Milli sınırları dâhilinde olan yerleri ya sulh ile ya da cebren almak için başka bir şans olmayacağını, Gürcülerin Ardahan ve Artvin'i vermeye razı olduklarını ayrıca Batum için yerel halkın oylaması sonucu bir karar verilmesini de kabul ettiklerini söyleyerek Ardahan ve Artvin'i asker çıkararak almak gerektiğini vurgulamıştır. Bunun üzerine Beynamlı Mustafa Efendi ise

“Şimdi biz sulhen Ardahan ve Artvin'i işgal edersek; yani tarafeynin muvafakatiyle, onlar da muvafakat etti. Biz de işgal ettik. Sonra Rus heyeti Gürcistan'a galebe ediverecek olsa ve bize de oradan hududunuza çekiliniz derlerse biz o vakit ne gibi bir vaziyet alırız?” sorusunu Mustafa Kemal Paşa'ya yöneltmiştir. Mustafa Kemal bu soru üzerine komünize olmuş Ermeni Hükümeti'ne rağmen Kars ve Gümrü gibi yerleri geri aldığımızda Ruslar yalnızca Gümrü'den çıkmamızı istediler ancak biz çıkmayınca fazla direnç göstermediler şeklinde Beynamlı'ya yanıt vermiştir (TBMM, D. 1, C. 3, 1922).

Milli orduya zabıta alımı ve askeri terfi kanunu ile ilgili bir meclis oturumunda Mustafa Kemal Paşa'nın müzakereye çoğunluk olmadan da devam edilebileceği, yalnızca karar verilirken çoğunluk aranması gerektiğini belirtmesi üzerine Beynamlı Mustafa Efendi

“Usulü müzakere hakkında iki kelimeye müsaade buyurun. Efendim dainizin anladığıma göre yanlış gittik. Evvelâ hafî müzakerenin kifayeti meselâ bu meselenin alenen müzakere olunup olunmamasını reye koymadınız.” şeklinde düzeltmede bulunmuştur (TBMM, D. 1, C. 3, 1922).

Beynamlı Mustafa Efendi Millî Mücadele için gerekli olan pek çok yasa teklifini kabul etmiştir. Altında imzası olan bir kanun teklifinin içeriği ise şu şekildedir:

- Meclisin devamlılığını sıkıntıya sokmayacak şekilde, vekillerin en az belirli bir yüzdesi Ankara'da kalacaktır.
- Mustafa Kemal Paşa ve diğer ordu mensupları nerede görev yapıyor olurlarsa olsunlar, Ankara'daymış gibi kabul edilir.
- Diğer vekiller ise vatan uğruna yürütecekleri her türlü çalışma için izinli sayılacaktır.
- Ordu mensubu olan ve izinli sayılan vekillerin haricinde kalan vekiller ise meclise devamlılık ile yükümlüdürler (TBMM, D. 1, C. 3, 1922).

Beynamlı Mustafa Efendi'nin altında ismi bulunan bir açıklama da Tevfik Paşa'nın mektubu ile ilgilidir. Mektuba verilen cevabın içeriği şu şekildedir:

Birkaç yüzyıldır sarayda ve Bab-ı Ali'de yaşanan sefahat ve cehaletin elim bir sonucu olarak Osmanlı Devleti oldukça büyük yıkımlara uğramıştır. Devletin çökmekte olduğu bir anda devletin esas sahibi olan Türk milleti Anadolu'da hem içerideki hem de dışarıdaki düşmanlara karşı direnmiştir. Üstelik düşmanlarla iş birliği yapan saray ve Bab-ı Ali'ye karşı önemli mücadeleler vererek meclis, meclisin hükümeti ve ordusu vasıtası ile bugünkü haline ulaşabilmiştir. Türk milleti saray ve Bab-ı Ali'nin ihanetini gördükçe egemenliği padişahın alarak bizzat kendisinin temsilcisi olan meclise vermiştir. Bu sayede Osmanlı İmparatorluğu tarihe karışarak yerine yeni ve milli olan Türkiye Devleti

geçmiştir. Bugün İstanbul'da bulunan heyet hiçbir şekilde meşru bir dayanağa sahip değildir. Buna rağmen Tevfik Paşa'nın mektubunda saltanat ve hanedan hukuku konularından bahsetmesini hayretle karşılıyoruz.

Sonuç ve Değerlendirme

Tüm bu bilgiler ışığında, Beynamlı Hacı Mustafa Efendi'nin döneminde oldukça etkili bir devlet adamı olduğu söylenebilir. I. ve II. Osmanlı Mebusan Meclisi döneminde Ankara ve çevresinde yer alan sorunları, meclis gündemine taşıyarak bu sorunların çözümüne yönelik takrirler vermiştir. Ayrıca, mecliste genel olarak aktif bir görüntü çizmiş özellikle bütçe ile ilgili meclis oturumlarında birçok vekille tartışmaya girerek kendi fikirlerini beyan etmiştir.

Millî Mücadele yıllarında ise memleketi olan Ankara'da bulunmasının da etkisiyle oldukça önemli bir rol üstlenmiştir. Kuvay-i Milliye'nin zararlı çetelerden oluştuğunu ve bu hareketin mensuplarının kâfir olduklarını öne süren İstanbul merkezli fetvalara karşı yazılan Ankara Fetvası'na imza atmuş ve Mustafa Kemal Paşa'dan gelen direktif üzerine Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Ankara örgütlenmesini kurmuştur. Ayrıca, Batı Anadolu'daki askerlerin moralini artırmak için giden heyette bulunması ve Halife Abdülmecid Efendiye biat için giden heyette yer alması göstermektedir ki Beynamlı Mustafa Efendi TBMM çatısı altında da oldukça aktif olarak yer almış ve önemli faaliyetlerde bulunmuştur.

Tüm bunların yanı sıra Mustafa Kemal Paşa ile aynı bölgeden milletvekili olmasının da etkisi ile Beynamlı Mustafa Efendi, Atatürk ile yakın ilişkiler kurmuş ve TBMM'deki tartışmalarda Mustafa Kemal'i destekleyici konuşmalar yapmıştır. Bunların en önemlileri Saltanatın kaldırılması ile ilgili meclis görüşmeleri esnasında ve Abdülmecid Efendi'nin halife olarak seçilmesi sırasında yaptığı konuşmalardır. Buna rağmen doğru olduğuna inanmadığı konularda muhalif bir görüntü çizmekten kaçınmayan Beynamlı Mustafa Efendi, Mustafa Kemal'e geniş yetkiler ile birlikte başkomutanlık görevi veren Başkomutanlık Yasası'na kabul oyu verse dahi yasanın ikinci maddesinin kaldırılması ve başkomutanlık süresinin üç ay daha uzatılması ile ilişkili tekliflere ise mecliste çekimser oy kullanan az sayıdaki vekilden biri olmuştur.

Beynamlı Mustafa Efendi'nin milletvekili olarak görev yaptığı üç dönem de (I. ve II. Osmanlı Mebusan Meclisi ve I. TBMM) mecliste bulunduğu faaliyetlerinde spesifik bir konu başlığının öne çıkmadığı görülmektedir. Bütçe ve maliye ile ilgili konulara oldukça ilgili olan Beynamlı, ayrıca ilmi ve dini konularda önemli tartışmalara girmiştir. Eğitimci kişiliğinin de etkisiyle her konudaki düşüncelerini çekinmeden aktarmıştır. Mebusan Meclisi'nin ve TBMM'nin Zabıt Cerideleri incelendiğinde, ekonomi, siyaset, asayiş, din, toplumsal hayat, yeni vergiler vb. konularda diğer vekiller ile uzun tartışmalar yaptığı görülmektedir.

Sonuç olarak, Beynamlı Mustafa Efendi için, Osmanlı Devleti'nin son yılları ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarındaki zorlu savaş koşulları ve ağır ekonomik sıkıntılar yaşanan dönemde yaşamını sürdürmesine rağmen kendisini ilmi açıdan donanımlı bir şekilde yetiştirerek ülkenin yönetiminde söz sahibi olduğunu söylemek mümkündür. Sahip olduğu ilmi donanımını ise döneminde yabancı devletlerin etkisiyle Millî Mücadele'ye karşı faaliyetlerde bulunan önemli kişilere rağmen, TBMM hükümetinin lehine kullanmıştır. Millî Mücadele'nin merkezi olan Ankara'da bulunan insanlara büyük moral veren Cuma Hutbesi ile tanınan Beynamlı Mustafa Efendi, dönemin bilinmesi gereken önemli şahsiyetleri arasında yer almaktadır.

KAYNAKÇA

- Akyıldız, A. (2003). Meclis-i Mebusan. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. C. 28, 245-247.
Batır, B. (2018). İkinci Meşrutiyet'ten Tevhid-i Tedrisat'a Türkiye'de İlköğretim (1908-1924). Doktora Tezi. T.C. İstanbul Üniversitesi.

- Çoker, F. (1994). *Türk Parlamento tarihi: Milli Mücadele ve TBMM I. Dönem 1919-23 I. Cilt*. Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı.
- Çoker, F. (1994). *Türk Parlamento tarihi: Milli Mücadele ve TBMM I. Dönem 1919-23 III. Cilt*. Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı.
- Erdoğan, A. (2015). *Mamak Tarih Ve Kültür Atlası*. II. Cilt. Ankara: Mamak Belediyesi Yayınları.
- Goloğlu, M. (1970). *Millî mücadele tarihi. 3: Birinci Büyük Millet Meclisi. Üçüncü meşrutiyet: 1920*. Başnur Matbaası.
- Kızıltan, Y. (2006). I. Meşrutiyetin İlanı ve İlk Osmanlı Meclis i Mebusan 1. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(1), 251-272.
- Kurtar, C. (2012). Kentsel Kültürel Miras Yönetimi Ve Rekreasyonla İlişkisi: Ankara Hamamönü Örneği. Yüksek Lisans Tezi. T.C. Ankara Üniversitesi.
- Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi*. Devre 1, İctima Senesi 1, c. 1, 14 Kanunusani 1324. TBMM Kütüphanesi.
- Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi*. Devre 1, İctima Senesi 1, c. 1, 7 Şubat 1324. TBMM Kütüphanesi.
- Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi*. Devre 1, İctima Senesi 1, c. 2, 28 Şubat 1324. TBMM Kütüphanesi.
- Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi*. Devre 1, İctima Senesi 1, c. 1, 11 Kanunusani 1325. TBMM Kütüphanesi.
- Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi*. Devre 1, İctima Senesi 1, c. 3, 27 Şubat 1325. TBMM Kütüphanesi.
- Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi*. Devre 1, İctima Senesi 1, c. 3, 28 Mart 1325. TBMM Kütüphanesi.
- Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi*. Devre 1, İctima Senesi 1, c. 3, 21 Nisan 1325. TBMM Kütüphanesi.
- Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi*. Devre 1, İctima Senesi 1, c. 3, 3 Mayıs 1325. TBMM Kütüphanesi.
- Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi*. Devre 1, İctima Senesi 1, c. 3, 4 Mayıs 1325. TBMM Kütüphanesi.
- Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi*. Devre 1, İctima Senesi 1, c. 3, 11 Mayıs 1325. TBMM Kütüphanesi.
- Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi*. Devre 1, İctima Senesi 1, c. 4, 18 Mayıs 1325. TBMM Kütüphanesi.
- Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi*. Devre I, İctima Senesi 1, c. 4, 25 Mayıs 1325. TBMM Kütüphanesi.
- Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi*. Devre 1, İctima Senesi 1, c. 4, 1 Haziran 1325. TBMM Kütüphanesi.
- Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi*. Devre 1, İctima Senesi 1, c. 5, 7 Temmuz 1325. TBMM Kütüphanesi.
- Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi*. Devre 1, İctima Senesi 1, c. 6, 21 Temmuz 1325. TBMM Kütüphanesi.
- Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi*. Devre 1, İctima Senesi 1, c. 6, 25 Temmuz 1325. TBMM Kütüphanesi.
- Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi*. Devre 1, İctima Senesi 1, c. 6, 26 Temmuz 1325. TBMM Kütüphanesi.
- Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi*. Devre 1, İctima Senesi 2, c. 1, 5 Kanunuevvel 1325. TBMM Kütüphanesi.
- Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi*. Devre 1, İctima Senesi 2, c. 1, 7 Kanunuevvel 1325. TBMM Kütüphanesi.
- Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi*. Devre 1, İctima Senesi 2, c. 2, 16 Kanunusani 1325. TBMM Kütüphanesi.
- Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi*. Devre 1, İctima Senesi 2, c. 4, 24 Nisan 1326. TBMM Kütüphanesi.
- Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi*. Devre 1, İctima Senesi 2, c. 4, 5 Nisan 1326. TBMM Kütüphanesi.
- Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi*. Devre 1, İctima Senesi 2, c. 4, 21 Nisan 1326. TBMM Kütüphanesi.
- Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi*. Devre 1, İctima Senesi 2, c. 5, 12 Mayıs 1326. TBMM Kütüphanesi.
- Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi*. Devre 1, İctima Senesi 2, c. 6, 12 Haziran 1326. TBMM Kütüphanesi.
- Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi*. Devre 2, İctima Senesi 1, c. 1, 12 Mayıs 1328. TBMM Kütüphanesi.
- Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi*. Devre 2, İctima Senesi 1, c. 1, 26 Mayıs 1328. TBMM Kütüphanesi.
- Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi*. Devre 2, İctima Senesi 1, c. 1, 28 Mayıs 1328. TBMM Kütüphanesi.
- Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi*. Devre 2, İctima Senesi 1, c. 1, 2 Haziran 1328. TBMM Kütüphanesi.
- Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi*. Devre 2, İctima Senesi 1, c. 1, 7 Haziran 1328. TBMM Kütüphanesi.
- Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi*. Devre 2, İctima Senesi 1, c. 1, 11 Haziran 1328. TBMM Kütüphanesi.
- Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi*. Devre 2, İctima Senesi 1, c. 2, 18 Temmuz 1328. TBMM Kütüphanesi.
- Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi Fihristi*. Devre 1, İctima Senesi 1, c. 1, 11 Kasım 1324 – 26 Mart 1325. TBMM Kütüphanesi.

- Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi Fihristi*. Devre 1, İçtima Senesi 2, c. 5, 26 Nisan 1326 – 22 Mayıs 1326. TBMM Kütüphanesi.
- Özüçetin, Y. (1998). Türkiye Büyük Millet Meclisi Birinci Döneminde Maarifçiler. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*. C.XIV,42, 871-887.
- Sarıkoyuncu, A. (1994). Yunan Magalo İdeası Ve Batı Anadolu'nun Düşman İşgalinden Kurtarılmasında Din Adamları. *Diyanet İlmi Dergi*. 4, 31-62.
- Tunaya, T. Z. (1958). Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin Kuruluşu ve Siyasi Karakteri. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 23(3-4), 227-247.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi. TBMM Azasının Tercüme-i Hal Kâğıdı Örneği. Sicil Numarası: 17.F
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*. Devre 1, İçtima Senesi 1, c. 2, 4 Şubat 1921. TBMM Kütüphanesi
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*. Devre 1, İçtima Senesi 1, c. 1, 21 Şubat 1920. TBMM Kütüphanesi
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*. Devre 1, İçtima Senesi 2, c. 2, 3 Ağustos 1921. TBMM Kütüphanesi
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*. Devre 1, İçtima Senesi 2, c. 2, 25 Şubat 1922. TBMM Kütüphanesi
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*. Devre 1, İçtima Senesi 3, c. 3, 6 Mart 1922. TBMM Kütüphanesi
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*. Devre 1, İçtima Senesi 3, c. 3, 13 Nisan 1922. TBMM Kütüphanesi
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*. Devre 1, İçtima Senesi 3, c. 3, 19 Temmuz 1922. TBMM Kütüphanesi
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*. Devre 1, İçtima Senesi 3, c. 3, 30 Eylül 1922. TBMM Kütüphanesi
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*. Devre 1, İçtima Senesi 3, c. 3, 18 Kasım 1922. TBMM Kütüphanesi
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi Fihristi*. Devre 1, İçtima Senesi 2, c. 2, 17 Mart 1921 – 25 Şubat 1337. TBMM Kütüphanesi
- Tiryaki, V. (2014). Kentsel Sit Alanlarında Koruma Çalışmalarının Finansal, Yasal Ve Yönetmelik Boyutları İle Değerlendirilmesi: Ankara İli Altındağ İlçesi Hacettepe ve Sakarya Örnekleri. Doktora Tezi. T.C. Ankara Üniversitesi.
- Yahnici, Ş. B. (2018). Hainler Ve Kahramanlar. *Anka Strateji Dergisi*. 10, 80-82.
- Yavuz, C. (2010). İstiklal Harbi Ve Cumhuriyetin Temel Direği: Milli Hakimiyet. *Düşünce Dünyasında Türk Siyaset Ve Kültür Dergisi*. 5, 93-104.